

Global pakt med näringslivet

FRÅGAN OM FÖRETAGENS ANSVAR när det gäller sociala förhållanden, mänskliga rättigheter och miljö (CSR) har blivit allt mer uppmärksammat under senare år. En rad aktörer och initiativ har dykt upp på området. Här presenteras grundläggande fakta om de regler som råder, om några av aktörerna och om FN:s arbete på området.

Vid det ekonomiska världsförummet (World Economic Forum) i Davos 1999 lanserade FN:s förre generalsekreterare Kofi Annan ett initiativ för att få näringslivet att engagera sig i FN:s frågor och ta globalt ansvar. Han uppmanade näringslivet att ansluta sig till FN "i en global pakt med gemensamma värderingar och principer som kommer att ge den globala marknaden ett mänskligt ansikte". Han slog fast nio principer för företagens agerande när det gäller mänskliga rättigheter, arbetsrätt och miljöpraxis. Principerna baserades på FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, ILO:s grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter i arbetslivet samt Rio-deklarationen. *Global Compact* bildades.

I juni 2004 hölls ett första toppmöte i New York (*Global Compact Leaders Summit*) för involverade aktörer, däribland företagsledare, politiker, fackföreningar och icke-statliga organisationer. Under mötet tillkännagavs att en ny princip rörande korruption skulle läggas till de existerande nio, i linje med den konvention mot korruption som FN:s generalförsamling antagit hösten innan (2003).

Grundtanken är att utifrån de tio principerna (se rutan här intill) skapa ett nätverk mellan företag på olika nivåer och andra berörda aktörer. Samarbetet ska präglas av frivillighet och öppenhet, och syfta till att påskynda en positiv utveckling på de områden som principerna indikerar. Dessutom finns en förhoppning att företagen som är med även ska engagera sig i projekt som främjar global utveckling i allmänhet och FN:s millenniemål i synnerhet.

I nätverket ingår en rad FN-organ (däribland FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter, miljöprogrammet UNEP, utvecklingsprogrammet UNDP och Internationella Arbetsorganisationen ILO). Vidare ingår fackliga organisationer (t ex Fria Fackföreningsinternationalen ICFTU), affärsorganisationer (t ex Rotary), frivilligorganisationer (t ex Amnesty International, Human Rights Watch, Oxfam och Världsnaturfonden), akademiska organisationer, tankesmedjor m fl.

Kofi Annan talar på *Wall Street World AIDS Day* i New York 2004. Foto: FN/Mark Garten

Global Compact har ett kontor i FN-högkvarteret i New York med ca nio anställda.

Ca 4000 företag i över 100 länder är idag anslutna till Global Compact. Företag som går med förbinder sig att inkorporera de tio princi-

perna i sin företagsstrategi; arbeta för att de ska bli en del av företagskulturen; åta sig att offentligt tala för Global Compact; samt i sin årsrapport redogöra för hur företagets arbete på området bedrivs.

Global Compact har kritiserats hårt av delar av det civila samhället, som menar att det inte finns någon oberoende kontroll av att de företag som är med verkligen uppfyller sina löften. På sin webbsida svarar organisationen att den inte är ett tvingande eller övervakande organ. Tvärtom bygger hela verksamheten på offentlig insyn, öppenhet och upplyst självintresse. Global Compact uppmantrar de deltagande företagen att ta initiativ och avsätta resurser för att främja de olika principerna utifrån idén att ansvarstagande företag kan göra en avgörande skillnad och samtidigt vinna egna affärsfördelar.

I juli 2007 arrangerades i Genève Global Compacts tredje toppmöte. Över 1000 företagsledare, regeringsrepresentanter och ledare för fackliga och andra organisationer från hela världen deltog vilket gjorde det till det största FN-mötet någonsin om företagens samhällsansvar. Mötet antog en deklaration i 21 punkter, den så kallade Genève-deklarationen, som bl a listar åtgärder för företag, regeringar och övriga deltagare i Global Compact. Se: www.unglobalcompact.org

ENLIGT GLOBAL COMPACTS TIO PRINCIPER SKA FÖRETAGEN:

Mänskliga rättigheter

PRINCIP 1: Stödja och respektera internationella mänskliga rättigheter inom sfären för företagens inflytande

PRINCIP 2: Försäkra att deras egna företag inte är inblandade i kränkningar av mänskliga rättigheter

Arbetsrätt

PRINCIP 3: Upprätthålla föreningsfrihet och erkänna rätten till kollektiva förhandlingar

PRINCIP 4: Eliminera alla former av tvångsarbete

PRINCIP 5: Avskaffa barnarbete

PRINCIP 6: Avskaffa diskriminering vad gäller rekrytering och arbetsuppgifter

Miljö

PRINCIP 7: Stödja försiktighetsprincipen vad gäller miljörisker

PRINCIP 8: Ta initiativ för att stärka ett större miljömedvetande

PRINCIP 9: Uppmuntra utvecklandet av miljövänlig teknik

Korruption

PRINCIP 10: Motarbeta alla former av korruption, inklusive utpressning och bestickning.

En kvinna med handikapp väver i Addis Abeba, Etiopien. Foto: ILO/Fiorente A

”Idag är inte frågan längre *om* företagen ska arbeta med CSR, utan *hur* de ska göra det.”

Ambassadör Elisabeth Dahlin, chef för Globalt Ansvar

Sverige och CSR

Den svenska regeringen är en av Global Compacts samarbetspartners. Sverige är den störste enskilde finansiären av verksamheten och bidrar med 4 miljoner kronor per år. Vid Global Compacts tredje toppmötet i Genève i juli 2007 lanserades ett nytt samarbete rörande företagens utnyttjande av vattenresurser (*The CEO Water Mandate*) som den svenska regeringen initierat. Sex stora företag deltar i projektet som även involverar *Stockholm International Water Institute* och *Swedish Water House*.

Global Compact har ca 70 regionala eller nationella nätverk runt om i världen. Företagen i de nordiska länderna (Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge) har valt att organisera sig i ett gemensamt nordiskt nätverk (*Global Compact Nordic Network, GCNN*). Nätverkets kontor cirkulerar mellan länderna och finns för närvarande i Danmark. GCNN sammanträder två gånger om året.

Idag är närmare 50 svenska företag med i Global Compact. Flera stora svenska företag

är bland de allra mest drivande aktörerna i organisationen, t ex Ericsson, ICA och Tetrapack.

På svenska utrikesdepartementet finns även en funktion med fyra anställda som heter *Globalt Ansvar*. Verksamheten bildades 2002 som ett resultat av Globkom-utredningen (om Sveriges politik för global utveckling) och världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg samma år. Globalt Ansvar ska ses som ett svenskt bidrag till diskussionen om företags sociala ansvar och hur arbetet med dessa frågor ska bedrivas. Till grund för verksamheten ligger Global Compacts tio principer och OECD:s riktlinjer för internationella företag.

I presentationen på webbsidan står det: ”Regeringen har bjudit in näringslivet till ett samarbete under initiativet Globalt Ansvar – *Swedish Partnership for Global Responsibility*. /---/ Sverige och svenska företag har en mycket stark internationell trovärdighet när det gäller engagemang för och kunnande kring mänskliga

rättigheter, arbetsvillkor och miljöhänsyn. Att vara kunnig och drivande avseende företags sociala ansvar kommer i framtiden att ge konkurrensfördelar.”

Globalt Ansvar fungerar som en länk till Global Compact och arbetar nära de svenska företagen med bl a erfarenhetsutbyte, information om olika praktiska metoder och råd i olika frågor. I mer formella sammanhang är det ofta personer från Globalt Ansvar som representerar den svenska regeringen.

Det finns även ett nätverk i Sverige som heter CSR Sweden. På dess webbsida står att nätverkets ”främsta uppgift är att samla och inspirera företag till CSR-aktiviteter för att stärka deras relationer med omvärlden samt deras tillväxt och långsiktiga lönsamhet”. CSR Sweden har 15 medlemsföretag och är nationell partner till CSR Europe, som har 23 systerorganisationer i 20 länder runt om i Europa.

■ Se www.ud.se/ga och www.csrsweden.se

ORDLISTA

CSR – står för *Corporate Social Responsibility*; företags sociala ansvar. Begreppet var mycket kontroversiellt för några år sedan men har vunnit allt större acceptans i företagsvärlden. Inkluderar även ansvar för miljöpåverkan och mänskliga rättigheter.

Corporate Citizenship – Nytt begrepp som ofta används synonymt med CSR, men som innebär en betoning på företagets roll som en av flera aktörer i samhället. Ordagrant betyder det ”företaget som samhällsmedborgare”.

Global Compact – FN:s initiativ för att få företagen att ta mer ansvar.

Globalt Ansvar – initiativ av svenska regeringen när det gäller företagens ansvar.

OECD och företagen

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) med säte i Paris är ett samarbetsorgan för 39 höginkomstländer, däribland Sverige. OECD har antagit rekommendationer som riktar sig till multinationella företag.

OECD:s riktlinjer i korthet:

ALLMÄNT: Respektera mänskliga rättigheter, bidra till en hållbar utveckling och de anställdas fortbildning.

INFORMATION: Ge god information om sin verksamhet och sina produkter och tjänster, såväl

finansiell som annan.

ANSTÄLLDA: Respektera de anställdas fackliga rättigheter, samarbeta på olika sätt med de anställdas representanter och motarbeta barnarbete. Informera om och lindra de negativa konsekvenserna av nedläggningar.

MILJÖ: Sträva efter kontinuerlig förbättring. Skydda miljö, hälsa och säkerhet till exempel genom miljöledningssystem och att tillämpa försiktighetsprincipen. Utveckla och tillhandahålla produkter och tjänster utan olämplig miljöpåverkan.

KORRUPTION: Inte ge mutor, främja öppenhet och de anställdas medvetenhet om företagets policy mot mutor.

KONSUMENTINTRESSEN: Ge information om produkter till konsumenter och etablera rutiner för att lösa konsumenttvister.

VETENSKAP OCH TEKNIK: Sträva efter att överföra teknik och kunskap till världsländet.

KONKURRENS: Inte samarbeta med konkurrenter så att konkurrensen begränsas.

ILO

Internationella Arbetsorganisationen ILO (*International Labour Organization*), är FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor. Dess grundläggande mål är att främja sysselsättning, social rättvisa och bättre arbetsvillkor i hela världen, samt att värna om fackliga fri- och rättigheter.

ILO bildades 1919 i samband med Versaillesfreden och blev 1946 det första av FN:s fackorgan. Organisationen har idag 180 medlemsländer. Det är det enda FN-organ där arbetsmarknadens parter (arbetstagare och arbetsgivare) är representerade tillsammans med medlemsländernas regeringar. De fackliga organisationernas och arbetsgivarorganisationernas representanter upptar hälften av platserna i ILO:s styrelse och övriga organ.

Inom ramen för organisationens årliga s k arbetskonferens möts de tre parterna för att utforma internationella bestämmelser. Sedan ILO:s tillkomst har närmare 190 konventioner och 200 rekommendationer utformats och antagits. De utgör tillsammans den internationella arbetsrätten.

Global Compacts arbetsrättsprinciper är hämtade från ILO:s deklaration om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet (antagen 1998), närmare bestämt från deklarationens princip 3 (om föreningsfrihet och rätten till kollektiva förhandlingar); princip 4 (om tvångsarbete); princip 5 (om barnarbete); samt princip 6 (om diskriminering i arbetslivet).

ILO – *International Labour Organization* (Internationella Arbetsorganisationen), FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor.

ISO 26000 – standard för företags och organisationers sociala ansvar som SIS m fl arbetar med att ta fram.

1998 beslutades även att samla de åtta viktigaste konventionerna under benämningen "ILO:s åtta kärnkonventioner". Innehållet i kärnkonventionerna utgör en minimistandard som ska gälla för alla världens stater, oavsett om de ratificerat dem eller inte, och för alla arbetare i hela världen utan undantag.

Kärnkonventionerna handlar om:

KONVENTION 87: Föreningsfrihet och skydd för rätten att organisera sig

KONVENTION 98: Rätten att organisera sig och förhandla kollektivt

KONVENTION 29: Förbud mot tvångs- och straffarbete

KONVENTION 105: Avskaffande av tvångsarbete

KONVENTION 100: Lika lön för lika arbete oavsett kön

OECD – *Organization for Economic Co-operation and Development* (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling). OECD är en organisation utanför FN-systemet som arbetar för samarbete mellan 39 höginkomstländer.

KONVENTION 111: Diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning

KONVENTION 138: Minimiålder för arbete

KONVENTION 182: Avskaffande av de värsta formerna av barnarbete

Länder som ratificerar kärnkonventionerna ska inlämna rapport vartannat år till ILO om hur de tillämpas i lagar och praktisk handling. För övriga ILO-konventioner gäller rapportering vart fjärde år.

På nationell nivå samverkar den svenska regeringen med fackliga organisationer och arbetsgivare i den s k ILO-kommittén. Kommittén har till syfte att se till att ILO:s konventioner ratificeras (antas av regeringen) och att deras innehåll sedan genomförs. Kommittén bevakar också att ny svensk lagstiftning överensstämmer med ILO:s konventioner.

2002 tillsatte ILO en oberoende internationell kommission för att analysera de sociala dimensionerna av globaliseringen. Kommissionen presenterade sin rapport, *A Fair Globalization: Creating Opportunities for All*, 2004. Tankegångarna kring en rättvis globalisering och en fattigdomsbekämpning baserad på arbete återfinns idag i organisationens agenda för anständigt arbete ("*Decent Work Agenda*").

■ Läs mer på www.ilo.org

PRI – Principles for Responsible Investments; FN:s principer för ansvarsfulla/etiska investeringar som lanserades 2006. Se www.unpri.org

SIS – (*Swedish Standards Institute*), svenskt institut som arbetar med standardisering.

På väg mot en global standard

Allt högre krav ställs när det gäller företags och organisationers ansvarstagande. Den internationella organisationen för standardisering (ISO) arbetar därför på att ta fram en internationell standard på området. Arbetsnamnet är *Guidance on Social Responsibility*, ISO 26000, och beräknas vara färdig 2009.

Det svenska institutet för standardisering, SIS (*Swedish Standards Institute*) leder det globala projektet i samarbete med Brasilien. I arbetet deltar 75 länder och en lång rad organisationer, t ex näringslivsorganisationer, fackföreningar, Global Compact och ILO.

Sommaren 2007 presenterades de sju områden som standarden kommer att omfatta: organisationsstyrning; mänskliga rättigheter; arbetsvillkor och arbetsmiljö; miljö; rättvis verksamhetsutövning; konsumentfrågor; och samhällsutveckling.

■ Se www.iso.org/sr och www.sis.se/sr

FN:s MR-system och näringslivet

Det internationella regelverket för mänskliga rättigheter (MR) har skapats för stater, men vilket ansvar har företagen?

2005 beslutade FN:s MR-kommission, numera ersatt av MR-rådet, att frågan om företagens ansvar och mänskliga rättigheter behövde belysas. FN:s generalsekreterare utsåg juristen och Harvard-professorn John Ruggie till sin särskilde representant för mänskliga rättigheter i näringslivet. I mars 2007 presenterade Ruggie sin rapport inför MR-rådet.

I rapporten slås fast att företagen inte kan åläggas samma ansvar som stater när det gäller mänskliga rättigheter, men att de har ett ansvar. Vidare konstateras att företag som begår brott mot mänskliga rättigheter sällan får stå till svars, och att detta beror på en olycklig kombination av marknadskrafter och bristande samhällsstyrning. De som får betala det högsta priset för dessa brister är de mest sårbara människorna och samhällena. Rapporten slår också fast att det inte finns något enkelt recept för hur man ska komma till rätta med den komplicerade frågan om företagens ansvar för mänskliga rättigheter; i stället krävs en lång rad parallella åtgärder, av alla relevanta aktörer.

I samband med att rapporten presenterades bad Ruggie om en förlängning av sitt mandat med ett år för att kunna slutföra sitt arbete, vilket beviljades.

Allt om den särskilde representantens arbete och rapport finns samlat hos *The Business & Human Rights Resource Centre*, som skapat en webbportal på hans begäran. Centret har initierats av Amnesty International och aktörer i den akademiska världen i syfte att granska och rapportera om företags agerande över hela världen.

■ Se www.business-humanrights.org (gå till "special resources")

Det här kan DU göra!

Stöd den positiva trenden med företags ansvarstagande, så att den håller i sig! Här är några förslag på vad DU kan göra.

1

Stöd schyssta företag och produkter när du konsumerar!

I snart sagt varje bransch finns idag leverantörer som bedriver ett konkret arbete för att deras tjänster/produkter ska baseras på goda arbetsförhållanden, miljöhänsyn och respekt för mänskliga rättigheter. Stöd dessa företag, t ex genom att aktivt efterfråga sådana varor eller välja varor med någon form av etisk märkning, som Rättvisemärkt och KRAV.

2

Stöd den oberoende granskningen av företag!

Idag finns en rad frivilligorganisationer och kampanjer som bevakar aktörerna på den privata marknaden och rapporterar om brister och framsteg. Ta del av och sprid informationen från dem!

Se t ex Fair Trade Center (www.fairtradecenter.se), Rena Kläder (www.renaklader.org) och Transparency International (www.transparency-se.org).

3

Stöd FN-fondens insamlingsarbete!

FN-rörelsen i Sverige samverkar inom ramen för FN-fonden med svenska företag för att samla in pengar till FN:s minröjnings- och skolmatsprojekt. Ge ett bidrag till insamlingarna!

Se www.röj-en-mina.nu och www.fn.se/skolmat eller sätt in ditt bidrag på plusgiro nr 90 00 79-5.

Forts. från sid 10

Xiaoping. UNA-USA – vars kansli ligger på 2:a avenyn i New York, några stenkast från FN-skrapan – har sina rötter i mellankrigstiden. Då grundade en grupp jurister *League of Nations Non-partisan Association*, som stöd för Nationernas Förbund. Efter andra världskriget, strax innan det havererade NF avlöstes av FN, bytte organisationen namn till *American Association for the United Nations, AAUN*.

President Harry Truman skrev 1945 till AAUN att det nu var upp till dem och det amerikanska folket att se till att FN-stadgan fungerar. En av USA:s mest kända FN-diplomater, Eleanor Roosevelt, engagerade sig i AAUN – som volontär och senare som ordförande – fram till sin död 1962.

Mängder av amerikaner fick sin bild av FN genom de guidade turer som AAUN satte igång med i det nybyggda FN-högkvarteret i början av 50-talet. 1964 gick AAUN samman med *The US Committee for the UN*, och namnet UNA-USA etablerades. Organisationen skänkte 1972 en stadsvilla på Manhattan till FN – en byggnad som blev generalsekreterarens residens.

20 000 MEDLEMMAR

Idag har UNA-USA nära 20 000 medlemmar. Knappast en jätteorganisation med amerikanska mått mätt – men de är fördelade på 175 lokalavdelningar.

– Vår verksamhet består av flera delar. Ingen är viktigare än någon annan, säger William Luers och räknar upp fyra: lokal-föreningarna, näringslivssamarbetet, skolkampanjer som *Global Classrooms* och lobbyarbetet gentemot den amerikanska kongressen.

Det William Luers själv tycks brinna mest för är de ”globala klassrummen”. Det är rollspel, där tiotusentals elever i städer som New York, Los Angeles, Miami och Chicago deltar i fingerade FN-konferenser.

– Min övertygelse är att vi måste börja med barnen för att öka kunskapen om FN – en mycket viktig uppgift för UNA-USA, säger William Luers.

– Det finns nästan ingen FN-undervisning i amerikanska skolor. Det står bara några rader i läroböckerna.

Inför 2008 års presidentval arbetar UNA-USA – tillsammans med andra organisationer – för att USA ska acceptera den Internationella brottmålsdomstolen. Delvis hämtar de inspiration från amerikanernas starka engagemang för vad som hänt i Sudan. En annan kampanj är *Adopt-a-Minefield*, motsvarigheten till svenska Røj-en-mina.

SAMVERKAN MED FÖRETAG

Samarbetet med näringslivet sker i nätverket *Business Council for the United Nations (BCUN)*, som involverar drygt 250 företag. Genom frukostmöten och galamiddagar låter man New Yorks företagare lyssna till FN-företrädare som talar om angelägna globala frågor. En stor del av de donationer som UNA-USA bygger sin verksamhet på kommer från företag. Att skänka pengar till välgörande ändamål är en djupt rotad tradition i USA och det gynnas av skattesystemet med goda avdragsmöjligheter.

BCUN har en lite oväntad historia. Det började 1956 med att två piloter på flygbolaget *United Airlines* satt i sin cockpit och diskuterade den hotfulla utvecklingen under efterkrigstiden. Ett tredje världskrig tedde sig då högst realistiskt.

De båda piloterna kom fram till att det nio år gamla FN borde vara rätt forum för att lösa spänningarna i världen, och bestämde sig för att sprida kunskap om organisationen i näringslivet. I samarbete med AAUN startade de ett nätverk som kallades *UN We Believe* (ungefär ”Vi tror på FN”). Sitt nuvarande namn fick nätverket 1984.

Förutom inbjudningar till olika möten uppmantras företagen av UNA-USA att ansluta sig till FN:s näringslivssamarbete *Global Compact*. Många bolag var länge tveksamma till att gå med, av rädsla för att bli politiskt och juridiskt bundna – men bl a Coca Cola, eBay och Microsoft har låtit sig övertygas om att Global Com-

FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon talar på ett möte med amerikanska FN-förbundets näringslivsnätverk. Foto: Stephanie Rossi

pact mest är ett avancerat nätverk för kunskapsutbyte.

SPONSRAR PROJEKT

Vissa företag i BCUN arbetar mer intimt med det amerikanska FN-förbundet – bland dem investmentbanken *Merrill Lynch* och konsumentvaruföretaget *Procter&Gamble*. Merrill Lynch bekostar de globala klassrummen och Procter&Gamble sponsrar projektet *Hero*, som syftar till att hjälpa barn i HIV-drabbade länder i Afrika att gå i skolan.

Enligt William Luers handlar företagens engagemang mest om att koppla positiva värden till sitt varumärke.

– Den här typen av samarbete handlar om marknadsföring för företagen, inte om filantropi. Det drivs av marknadsavdelningarna som har enorma budgetar, säger han.

– Det är klart att företagen har ett kommersiellt egenintresse av att synas med oss. Men de skänker ett par miljoner dollar till bra projekt – det räcker till en betydande del av vår verksamhet.

■ Gunilla Kinn, frilansjournalist

Se www.unausa.org och www.globalclassroom.org

Storföretag delaktiga i korruption

Somalia, Burma och Irak är världens mest korruperade länder. Sverige är minst korruperat efter Danmark, Finland och Nya Zeeland. Det skriver *Transparency International* i sin årsrapport.

Stora multinationella företag har en betydande del i korruptionen, enligt rapporten. ”Mutpengar härstammar ofta från multinationella företag baserade i världens rikaste länder. Det är inte acceptabelt att dessa företag ser mutor på sina exportmarknader som något legitimt”, står det bl a i rapporten.

Framsteg i kampen mot korruptionen noteras i bl a Namibia, Swaziland och Sydafrika.

144 fackligt aktiva mördade 2006

Den internationella fackföreningsrörelsens årsrapport 2007 över kränkningar av fackliga rättigheter visar på en skrämmande ökning av antalet människor som mördas p g a fackligt arbete. 2005 mördades 115 personer i hela världen, 2006 steg siffran till 144 personer. Det farligaste landet i världen för facklig aktivitet är Colombia, där 78 fackligt aktiva miste livet under förra året. I Filippinerna mördades 33 fackligt aktiva.

Tusentals människor greps också under förra året för att de deltog i strejker och protester till försvar för fackliga rättigheter. Tusentals andra miste jobbet.

Se www.lotcobistand.org/krankningar